

Погляди учасників навчального процесу на результати навчання у школі

Ващенко Л.С., к.п.н., старший науковий співробітник лабораторії оцінювання якості освіти Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: vaschenko_ls@ukr.net

У статті розглядаються результати вивчення поглядів на результати навчання у школі різних учасників навчального процесу.

Ключові слова: результати навчання, компетентність.

Постановка проблеми. Соціально – економічні зміни нашого суспільства роблять очевидним протиріччя між традиційними результатами шкільної освіти і новими підходами до школи як соціального інституту, який формує особистість, здатну жити у ситуаціях невизначеності: економічної і політичної, моральної і релігійної, індивідуальної і міжособистісної, локальної і глобальної [2]. В таких умовах школа повинна знайти нові критерії оцінки своєї діяльності і на цій основі переглянути результати освіти.

Основна частина. Нова редакція Державних стандартів базової та повної загальної середньої освіти задекларувала перехід на компетентісну освіту [8]. Тобто освіту тепер слід розглядати як діяльність і результатом її повинно стати набуття школярами досвіду вирішення проблем за межами освітнього процесу – у пізнавальній, трудовій, громадсько - політичній, культурній, сімейній та інших сферах діяльності. Випускником школи має стати розвинута особистість із сформованими життєвими компетентностями, які проявляються у ситуаціях, пов'язаних із застосуванням знань в умовах, що відрізняються від тих, в яких ці знання засвоювалися [7]. Для досягнення цієї мети важливим є сформованість в учасників навчального процесу розуміння необхідності досягнення нових результатів.

Знання та навички, які знадобляться освіченій людині через 10-20 років, будуть суттєво відрізнятися від того, що школа може запропонувати сьогодні. Натепер важко передбачити, якими будуть майбутні потреби

молодої людини. Але очевидним є необхідність переходу від індустріальної моделі школи до моделі, яка базується на знаннях, розвитку, умінні навчатися, здатності критично осмислювати інформацію [1]. XXI століття – це час працівників розумової праці, коли люди самі управляють своєю діяльністю і відповідають за неї [4]. Необхідним компонентом такої діяльності є інновації, які передбачають здатність постійно навчатися і вчити інших, потребу мати власну думку, визначатися з життєвим вибором. У контексті цього погляду результатом сучасної шкільної освіти має стати усвідомлення учнем себе як працівника розумової праці. На думку інших вчених системоутворюючою якістю людини має стати інтелігентність [6]. Тоді результатом навчання в школі мають бути сформовані ознаки: здатність набувати знання, вчитися, поважати історію, національні традиції, уміння спілкуватися, робити вибір, толерантно ставитися до проявів інакшості тощо.

Окрім того, вчені вважають, що результатом навчання у школі може бути не лише засвоєння школярами знань, умінь, які відображають соціальний досвід, але і формування власного досвіду діяльності, власного досвіду стосунків з учителями, однокласниками та іншими учасниками навчального процесу [5]. Власний досвід учнів являє собою сукупність висновків про те, як вести себе в тих чи інших ситуаціях. Ці висновки є “уроками школи”, які складаються під впливом не тільки знань з різних предметів, але і інших сторін шкільного життя. При цьому «уроки школи» не завжди співпадають з тими висновками і оцінками, які звучать на уроках.

З метою вивчення думки учасників навчального процесу щодо результатів навчання у сучасній школі лабораторією оцінювання якості освіти Інституту педагогіки НАПН України було проведено опитування випускників загальноосвітніх закладів та вчителів різних предметів. Ми виходили з того, що результатом сучасної шкільної освіти є не лише отримання нових знань, але і формування в учнів досвіду самостійного розв’язання пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та

інших проблем. Для вчителя освітній процес – професійна діяльність, яка, як правило, є безальтернативною, визначаючою його спосіб життя. Вчитель формує орієнтири навчального процесу і на нього покладається відповідальність за його результати. Учні реалізують вже задані орієнтири навчального процесу. Вони також відповідають за успішність навчання і зацікавлені в його результатах. Результати визначають можливість продовжувати навчання та отримати бажану професію.

В опитуванні взяло участь понад 300 респондентів. Це учні шкіл, ліцеїв, міста Києва, Київської області та вчителі загальноосвітніх навчальних закладів практично зі всіх областей країни. Учасникам пропонувалося за 100 бальною шкалою проранжувати 17 назв можливих результатів навчання.

Таблиця 1

Результати опитування учнів загальноосвітніх навчальних закладів

№ п п	Перелік результатів навчання	Кількість балів	Середній бал
1	У Вас сформовано бажання облаштувати власне життя	8786	86,99
2	У Вас вироблено потребу мати власну думку	7706	76,29
3	Набуті знання і уміння допомагають Вам у проходженні ЗНО	7383	73,82
4	У Вас вироблено здатність приймати рішення і відповідати за них	7430	73,56
5	Вами набуто уміння вільно спілкуватися	7404	73,30
6	Вами набуто уміння висловлювати власні думки	7247	71,75
7	Набуті знання і уміння допомагають Вам у складанні ДПА	7209	71,37
8	У вас вироблено розуміння цілей життя	7009	69,39
9	Вами набуто уміння толерантно ставитися до проявів інакшості	6615	66,81
10	У Вас вироблено упевненість у стосунках з людьми	6580	65,14
11	У Вас сформовано здатність навчатися протягом життя	6571	65,05
12	Вами набуто уміння поважати альтернативну думку	6509	64,44
13	У Вас сформовано уміння визначатися з життєвим вибором	6334	62,71
14	У Вас сформовано уявлення про різні професії	6064	60,03

15	У Вас сформовані навички, необхідні для застосування набутих знань у практичній діяльності	5601	55,45
16	У Вас сформовано готовність брати участь у модернізації країни	5138	50,87
17	Сформовані навички, необхідні Вам для вирішення життєвих проблем	4642	45,96

Як видно з таблиці 1, найважливішими результатами навчання (5 перших позицій) із запропонованих, випускники вважають: сформованість бажання облаштувати власне життя; виробити потребу мати власну думку; набуття знань та умінь для складання ЗНО; здатність приймати рішення і відповідати за них; уміння вільно спілкуватися.

Не дивлячись на те, що більшість учнів найважливішим результатом навчання в школі назвали бажання облаштувати власне життя, на останню, 17 позицію вони віднесли здатність мати навички вирішувати життєві проблеми. Тобто, школярі не побачили існуючу залежність між умінням вирішувати життєві проблеми і здатністю облаштувати власне життя.

Очевидним є те, що сучасний світ не буде надавати випускникам готові відповіді на запитання, частіше життя буде ставити перед ними проблеми, які необхідно буде самостійно вирішувати, використовуючи нестандартні підходи. Тобто молодим людям необхідно навчитися розбиратися у механізмах отримання нових знань і умілого їх використання. Водночас випускники не надали важливого значення умінню навчатися протягом життя і здатності використовувати набуті знання у практичній діяльності. Ці результати навчання вони розмістили відповідно на 11 та 15 позиціях.

На нашу думку, випускники недооцінили значення мати сформовані уявлення про різні професії (15 позиція). Практичний досвід свідчить про те, що досить часто молоді люди витрачають багато часу, сил на пошуки своєї ніші на ринку праці, яка б відповідала їхнім особистим інтересам та здібностям.

Здатність молодшої людини робити вибір у сучасному світі є одним з основних критеріїв в оцінці адаптації до життєвих реалій. Водночас випускники сформованість уміння визначатися з життєвим вибором розмістили лише на 13 позицію. Не надали вони значення і таким якостям молодшої людини, як бути упевненим у стосунках з людьми.

Статистично значимих відмінностей між думкою хлопчиків і дівчаток, учнів звичайних шкіл та ліцеїв і гімназій щодо результатів навчання у школі не виявлено.

Вчителі (таблиця 2) найважливішими результатами навчання у школі визначили: набуття знань та умінь для складання ЗНО; сформованість бажання облаштувати власне життя; набуття знань та умінь для складання ДПА; сформованість навичок застосовувати набуті знання у практичній діяльності; уміння вільно спілкуватися.

Результати опитування дають підстави зробити висновок про те, що серед вчителів переважає знанієвий підхід до результатів навчання, домінує знанієва цінність шкільної освіти. Причиною цього є те, навчальна діяльність у школі зорієнтована на підготовку до іспитів – ДПА та ЗНО. Випускники ж - безпосередні споживачі шкільних послуг, надають переваги тим результатам навчання, формування яких вчителі не вважають першочерговими. І тому вони, як правило, не досягаються.

Серед важливих результатів навчання учні назвали - здатність виробити потребу мати власну думку, але ця позиція в учителів зайняла лише восьме місце.

Таблиця 2

Результати опитування вчителів загальноосвітніх навчальних закладів

№ п п	Перелік результатів навчання	Кількість балів	Середній бал
1	Набуті знання і уміння допомагають Вам у проходженні ЗНО	7753	74,54
2	У Вас сформовано бажання облаштувати власне життя	7655	73,60
3	Набуті знання і уміння допомагають Вам у складанні ДПА	7555	72,64

4	У Вас сформовані навички, необхідні для застосування набутих знань у практичній діяльності	7176	69,00
5	Вами набуто вміння вільно спілкуватися	7043	67,72
6	Вами набуто вміння висловлювати власні думки	7039	67,68
7	У Вас сформовано здатність навчатися протягом життя	7028	76,57
8	У Вас вироблено потребу мати власну думку	7011	67,41
9	У Вас вироблено здатність приймати рішення і відповідати за них	6235	59,95
10	Вами набуто вміння поважати альтернативну думку	6231	59,91
11	Сформовані навички, необхідні Вам для вирішення життєвих проблем	6205	59,66
12	У Вас вироблено впевненість у стосунках з людьми	6186	59,48
13	У вас вироблено розуміння цілей життя	6172	59,34
14	Вами набуто вміння толерантно ставитися до проявів інакшості	6144	59,07
15	У Вас сформовано вміння визначатися з життєвим вибором	6135	58,99
16	У Вас сформовано уявлення про різні професії	5649	54,32
17	У Вас сформовано готовність брати участь у модернізації країни	5146	49,48

На відміну від учнів, вчителі надали значення умінню випускників навчатися протягом життя та здатності їх застосувати набуті знання у практичній діяльності (відповідно 7 та 4 позиції).

Серед першочергових результатів навчання в школі вчителі не назвали здатність розуміти цілі життя, приймати рішення і відповідати за них, толерантно ставитися до проявів інакшості, поважати альтернативну думку. На нашу думку це пояснюється тим, що педагоги зорієнтовані на досягнення предметних результатів і недооцінюють особистісні результати навчання. Названі вище вміння потребують системних змін в організації навчального процесу, планування індивідуального розвитку учнів. Окрім того, робота педагогів натепер оцінюється не по якостям, які вони виховують в учнів, а по тому як учні складуть ДПА та ЗНО. Тобто по тому, як випускник запам'ятає інформацію підручника, яка через 2 роки застаріє і безслідно зникне. А важливість мати власну думку, уміти спілкуватися, приймати рішення, які не

потрібні на іспитах з часом нейтралізуються, як небажана інформація. Результати, спрямовані на формування особистості учня часто залишаються не поміченими, вони не піддаються кількісному вимірюванню тому не враховуються під час атестації вчителів [5]. Наприклад, важливим показником роботи школи є відсутність правопорушень, але нікого не цікавить, що зроблено педагогами для попередження правопорушень учнем, який одного разу вже схибив.

Як правило в масовій практиці школи учні виконують одне завдання: застосовують технологію діяльності для виконання навчального завдання. Всі останні завдання у більшості випадків вирішують вчителі, які самі формулюють проблему, дають завдання, вказують на необхідний навчальний матеріал, контролюють і оцінюють.

І випускники, і вчителі готовність брати участь у модернізації країни не пов'язують з бажанням облаштувати власне життя. Орієнтація на власні життєво важливі проблеми відсовує на периферію інтересів все те, що пов'язано з глобальними суспільними проблемами.

Висновок.

Звичайно, результати наведеного вище опитування потребують подальшого осмислення, водночас, очевидним є те, що наші школярі вчаться в умовах відсутності консолідованого соціального замовлення. Розходження між цільовими орієнтирами школи і потребами учнів призводить до збільшення відсотка тих, кому вчитися нецікаво. У школі домінує “знанієва” спрямованість навчання. Рівень школи як інституту соціалізації учнів досить низький, але вона має змінитися, щоб відповідати викликам часу. Важливим фактором, який може вплинути на модернізацію роботи школи є впровадження компетентісного підходу до організації навчання. Цей підхід зорієнтований на розвиток взаємодії всіх учасників навчального процесу, на погодження уявлення соціуму, школи, учнів, їх батьків на результати навчальної діяльності [3]. У школі необхідно створити умови для ініціативи, творчості, самостійності, партнерської взаємодії; інтеграції навчальних

предметів навколо проблем, пов'язаних з життєдіяльністю кожної людини; співпраці громадськості в управлінні школою тощо. Ці напрямки слід конкретизувати у відповідності до умов навчального закладу, але суспільство має створити для цього необхідні умови.

Література:

- 1.Барбер М., Муршед М.Создавая будущее: как хорошие образовательные системы могут стать еще более эффективными в следующем десятилетии/ М.Барбер, М.Муршед // Вопросы образования. – 2010. – № 3.
- 2.Бауман З. Индивидуализированное общество/З Бауман //М.:»Логос».2002
- 3.Вершловский С.Г. Портрет выпускника петербургской школы /С.Г. Вершловский // Вопросы образования. – 2004. – № 4.
- 4.Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке /П.Ф.Друкер// .:ИД”Вільямс”,2007.
- 5..Лебедев О.Е. Результаты школьного образования в 2020г. / О.Е. Лебедев // Вопросы образования. – 2009. – № 3.
- 6..Лихачев Д.С. Письма о добром /Д.С. Лихачев //СПб.:Нотабене,1994.
- 7.Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) / Олена Локшина. Монографія, К. – 2009 р.
- 8..Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 “Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти”. e-mail: ministry@mon.gov.ua

Ващенко Л.С. Взгляды участников учебного процесса на результаты обучения в школе.

В статье рассматриваются результаты изучения разных точек зрения участников учебного процесса на результаты обучения в школе.

Ключевые слова: результаты обучения, компетентность.

Vaschenko L.S. Participants' views on the results of the learning process in school.

The article discusses the results of the study participants a different perspective on the results of the learning process in school.

Keywords: learning outcomes, competences.

Ващенко Л.С. Погляди учасників навчального процесу на результати навчання/ Л.С.Ващенко // Хімія і біологія у школі.- 2013. -№5.-С.36- 39.

